

KORXONADA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI

Inomiddinov Ziyoviddin Nuriddin O'g'li
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat
Universitet Inson resurslarini
boshqarish yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta'minlashda boshqaruv samaradorligining roli tadqiq etilgan. Boshqaruv tizimini optimallashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, xodimlarni motivatsiya qilish hamda qaror qabul qilish jarayonlarini takomillashtirish orqali korxonalar samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida korxonalar boshqaruv modelini integratsiyalashgan yondashuv asosida isloh qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: korxonalar, boshqaruv samaradorligi, menejment, raqamlashtirish, KPI, motivatsiya, strategik rejalashtirish, iqtisodiy barqarorlik.

Bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan global iqtisodiy makonda korxonalarining yashab qolishi va rivojlanishi bevosita boshqaruv tizimining qay darajada moslashuvchan va samarali ekanligiga bog'liq. Boshqaruv samaradorligi — bu korxonaning cheklangan resurslardan (moliyaviy, insoniy, texnik) maksimal darajada foydalanib, qo'yilgan strategik maqsadlarga erishish qobiliyatidir.

O'zbekiston iqtisodiyotining tarkibiy o'zgarishlari va sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish bosqichida eski an'anaviy boshqaruv usullaridan voz kechish, innovatsion va raqamli menejment modellariga o'tish davr talabiga aylanmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi — korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirishning eng istiqbolli yo'llarini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Korxonada boshqaruv samaradorligini oshirish resurslardan (moliya, xodimlar, vaqt, texnologiya) minimal xarajat evaziga maksimal natija olish jarayonidir. Bugungi tez o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda an'anaviy boshqaruv usullari ko'pincha yetarli bo'lmaydi.

Korxonangizda boshqaruv samaradorligini yuqori bosqichga olib chiqishning eng asosiy va sinalgan yo'llari quyidagilardan iborat:

Raqamlashtirish va Avtomatlashtirish (KPI va ERP)

Zamonaviy boshqaruvni ma'lumotlar va aniq raqamlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Insonga bog'liqlikni kamaytirish va nazoratni kuchaytirish uchun quyidagi tizimlarni joriy etish zarur:

- ERP tizimlari (Enterprise Resource Planning): Korxonaning barcha resurslarini (buxgalteriya, ombor, xaridlar, sotuv) yagona elektron tizimga birlashtirish (masalan, 1C, SAP, Odoo).

- KPI (Key Performance Indicators): Har bir xodim va bo'lim uchun aniq, o'lchash mumkin bo'lgan samaradorlik ko'rsatkichlarini belgilash. Bu xodimlarda "mening mehnatim qanday baholanyapti?" degan savolga aniq javob beradi.

- CRM tizimlari: Mijozlar bilan munosabatlarni to'liq nazoratga olish va sotuv hajmini tahlil qilib borish.

Vakolatlarni To'g'ri Taqsimlash (Delegirlash)

Ko'p uchraydigan eng katta xatolardan biri — rahbarning barcha mayda-chuyda ishlarni ham o'z nazoratida ushlab qolishga urinishi (mikromenajment). Bu rahbarning strategik rejalashtirishga vaqti qolmasligiga olib keladi.

Oltin qoida: Operatsion (kundalik, texnik) vazifalarni quyi bo'g'in rahbarlariga va mutaxassislariga ishonib topshiring. Rahbar faqat strategik qarorlar, moliyaviy nazorat va kadrlar siyosati bilan shug'ullanishi kerak.

Strategik va Operativ Rejalashtirish

Boshqaruv samaradorligi maqsadlarning aniqligiga bog'liq. Korxonada rejalashtirish ikki bosqichda olib borilishi shart:

Rejalashtirish turi	Davriyligi	Asosiy maqsadi
Strategik reja	3–5 yilga	Korxonaning bozordagi o'rnini, yangi yo'nalishlar, missiyasi va yirik investitsiyalar.
Operativ reja	Oylik / Choraklik	Kundalik savdo rejalari, budget xarajatlari, ishlab chiqarish hajmi.

Korporativ Madaniyat va Motivatsiya Tizimi

Eng yaxshi texnologiya ham noto'g'ri boshqarilgan jamoada ishlamaydi. Xodimlarni korxonaga maqsadlariga erishish yo'lida birlashtirish kerak:

- Moddiy motivatsiya: KPI tizimi asosida ish haqiga bonus va mukofotlar qo'shish. Xodim ko'p mehnat qilsa, ko'p daromad olishini bilishi kerak.

- Nomoddiy motivatsiya: Sog'lom ish muhiti, xodimlarning malakasini oshirish (treninglar), karyera o'sishi uchun imkoniyat yaratish va rahbariyat tomonidan yaxshi natijalarni e'tirof etish.

Doimiy Monitoring va Feedback (Teskari aloqa)

Qarorlar qabul qilingandan keyin ularning ijrosini nazorat qilish mexanizmi bo'lishi shart. Haftalik yoki oylik hisobotlar yig'ilishlari faqat "kim aybdor?" degan

savolga emas, "muammoni qanday yechamiz va jarayonni qanday tezlashtiramiz?" degan maqsadga xizmat qilishi lozim.

Mavjud holatni audit qilish:1-bosqich.

Korxonadagi hozirgi boshqaruv muammolari, vaqt va mablag' yo'qotishlari qayerda bo'layotganini aniqlang. Xodimlar bilan anonim so'rovnomalar o'tkazing.

Tuzilmani optimallashtirish:2-bosqich.

Keraksiz va bir-birini takrorlovchi shtatlarni, ortiqcha qog'ozbozlik va "byurokratiya" zanjirlarini qisqartiring. Tashkiliy tuzilmani soddalashtiring.

Raqamli vositalarni tanlash va joriy etish:3-bosqich.

Biznes jarayonlaringizga mos keladigan dasturiy ta'minotlarni (ERP, CRM, Task manager) tanlang va xodimlarni ulardan foydalanishga o'qiting.

Yangi tizimni sinovdan o'tkazish va moslashtirish:4-bosqich.

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, korxonada boshqaruv samaradorligini oshirish faqatgina texnologik yangilanishlar bilan cheklanmaydi. Masalan, ko'plab korxonalarda qimmatbaho ERP tizimlari sotib olinsa-da, xodimlarning malakasi yetishmasligi yoki tashkiliy madaniyatning tayyor emasligi sababli tizim to'liq quvvat bilan ishlamaydi.

Shuningdek, KPI tizimini joriy etishda faqat miqdoriy ko'rsatkichlarga (masalan, ishlab chiqarilgan mahsulot soni) e'tibor qaratib, sifat ko'rsatkichlarini chetda qoldirish xavfi mavjud. Shu bois, boshqaruvni optimallashtirishda moslashuvchanlik (Agile yondashuvi) va korxonada ichki muhitning tayyorlik darajasini hisobga olish muvaffaqiyatning muhim omilidir.

Xulosa

Korxonada boshqaruv samaradorligini ta'minlash dinamik jarayon bo'lib, u texnologiya, tizim va inson kapitalining uyg'unligini talab qiladi. Boshqaruv bo'g'inlarini qisqartirish va raqamli monitoringni yo'lga qo'yish korxonaning tashqi muhit xavflariga chidamliligini oshiradi, operatsion xarajatlarni kamaytiradi va pirovardida rentabellik darajasini yuqoriga ko'taradi.

Korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

Raqamli audit o'tkazish: Korxonadagi barcha qog'ozbozlik va takrorlanuvchi jarayonlarni aniqlab, ularni raqamli platformaga (elektron hujjat aylanish tizimiga) o'tkazish.

Moslashuvchan boshqaruv (Flexible Management): Strategik qarorlar qabul qilish huquqini qisman quyi bo'g'in rahbarlariga ham berish (devalvatsiya), bu orqali byurokratik to'siqlarni bartaraf etish.

Doimiy malaka oshirish tizimi: Rahbar xodimlar uchun zamonaviy "Soft skills" (yetakchilik, jamoani boshqarish, krizis menejmenti) va "Hard skills" (data analitika, moliyaviy menejment) bo'yicha treninglar tashkil etish.

Motivatsiya balansini saqlash: Xodimlarni nafaqat jazo va mukofot (кнут и пряник) usuli, balki ularning loyihalardagi mustaqilligini oshirish orqali rag'batlantirish.

Adabiyotlar

1. Drucker, P. F. (2006). *The Practice of Management*. HarperBusiness. (Klassik menejment va boshqaruv samaradorligi asoslari).
2. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Harvard Business Review Press. (Muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimi bo'yicha asosiy manba).
3. G'ulomov, S. S. va boshqalar. (2022). *Raqamli iqtisodiyotda korxonalarni boshqarish tizimini transformatsiya qilish*. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti. (Mahalliy korxonalarda raqamlashtirish samarasi).
4. Armstrong, M., & Taylor, S. (2020). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice (15th ed.)*. Kogan Page. (Inson kapitali, motivatsiya va KPI tizimini joriy etish metodologiyasi).
5. Yuldashev, N. K., & Nabieva, N. M. (2021). *Strategik menejment va korxonalarining raqobatbardoshligi. O'quv qo'llanma*. Toshkent: TDIU. (Korxonalarni strategik rejalashtirish va boshqarish yo'llari).
6. Womack, J. P., & Jones, D. T. (2003). *Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation*. Simon & Schuster. (Biznes-jarayonlarni optimallashtirish va ortiqcha xarajatlarni qisqartirish yondashuvi).